

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

ЛОХВИЦЬКА Любов Василівна

УДК 372. 03

**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
В НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Лохвицька

Київ - 2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник — доктор педагогічних наук, професор
АРТЕМОВА Любов Вікторівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
ФОМІЧОВА Людмила Іванівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
завідувач кафедри сурдопедагогіки;

кандидат педагогічних наук, професор
ЩЕРБАКОВА Катерина Йосипівна,
Азовський регіональний інститут управління,
проректор з довузівської освіти.

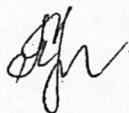
Провідна установа — Київський міжрегіональний інститут
удосконалення вчителів імені Бориса Грінченка,
кафедра дошкільної педагогіки та психології,
Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Захист відбудеться «13» вересня 2000 р. о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (01601, м. Київ - 30, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (01601, м. Київ - 30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий «6» липня 2000 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю.О.Приходько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі демократичного державотворення велика увага приділяється розвитку особистості з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу до її формування. Виховання вільної, незалежної людини, яка б володіла загальнолюдськими цінностями, була здатною до самостійного вибору життєвого шляху, – важливе завдання сьогодення. Особливе місце відводиться її індивідуальному зростанню і, зокрема, пізнавальному розвитку, що потребує принципово нових досліджень, у центрі яких – особистість із власними потребами та інтересами. Дошкільні працівники покликані першими виконувати соціальне замовлення суспільства, створивши умови для цілісного розвитку дитини, становлення її як особистості, формування творчої індивідуальності, розвиненої на рівні сучасних вимог, про що зазначається в основних державних документах з дошкільного виховання та освіти: Державній національній програмі “Освіта. Україна ХХІ ст.” (1993 р.), Концепції дошкільного виховання в Україні (1993 р.), Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (1998 р.) та проекті Закону “Про дошкільну освіту” (1998 р.).

Проблема розвитку особистості з урахуванням її внутрішніх можливостей базується на знаннях багатьох галузей наук. Вона розглядалася різнобічно в різні історичні періоди багатьма філософами, психологами, педагогами, методистами.

Сучасними філософами С.С.Вишневським, А.Г.Здравомисловим, Н.Г.Макаренко та ін. обґрунтовується думка про те, що внутрішній світ особистості, породжений суспільними чинниками, віддзеркалює її інтереси, які й активізують потенційні можливості людини.

Аналіз психологічних та педагогічних досліджень дає підстави стверджувати, що інтерес є формою вияву матеріальних і духовних потреб людини й відіграє істотну роль у будь-якій діяльності (Д.Ф.Ніколенко, Л.М.Проколіснюк, О.В.Проскура). Поряд з потребами інтереси виступають збуджувальними силами дієвості особистості, її поведінки, вибору, вчинків. У залежності від запропонованої інформації та джерела її отримання формуються пізнавальні інтереси дитини і моральні установки, які за певних умов мотивують поведінку (В.К.Котирло, С.Є.Кулачківська, С.О.Ладивір). Пізнавальні потреби, що виявляються в інтересі, спонукають особистість відшукувати способи і засоби для їх задоволення, стимулюють пізнавальну активність у здобутті знань, сприяють розширенню світогляду (Г.С.Костюк, С.Л.Рубінштейн). Доведено, що активність дитини є проявом зацікавленості й сприяє формуванню кола інтересів. Інтереси розвиваються й поглиблюються відповідно до вікових можливостей пізнання навколишньої

дійсності (Г.О.Люблінська, М.М.Марусинець, М.М.Подд'яков, Г.І.Шукіна).

Сучасна дидактика ґрунтується на активізації діяльності дітей. Автори Н.М.Бібік, О.І.Киричук, О.Я.Савченко, Н.Ф.Скрипченко та ін. зазначають, що важливим є вплив пізнавального інтересу на результативність навчання в початкових класах. Педагогами і методистами (О.Г.Брежнєвою, З.І.Ікуніною, Л.В.Маневцевою, Б.Мухацькою, К.Й.Щербаковою) розкривається питання формування пізнавальних інтересів, а на їх основі – пізнавальної активності під час проведення занять та в ігровій діяльності як формі організації дітей.

Проаналізовані дослідження були виконані на матеріалах традиційної системи роботи – різних видах спеціальних колективних занять з дітьми. Залишилися поза увагою питання формування пізнавальних інтересів дітей поза навчанням, у вільний від занять час. Воно набуває вагомості у зв'язку з новими підходами до розвитку і виховання дітей: гуманізації, диференціації, індивідуалізації навчально-виховного процесу дошкільних закладів. На часі – необхідність дослідити можливість формування пізнавальних інтересів дітей на основі їх власного вибору виду діяльності в ігрових куточках дитячого садка (ми використовуємо термін “центри навчально-ігрового середовища”), яке сприятиме самореалізації особистості (П.Р.Чамата).

Таким чином, вивчення вищезазначених аспектів досліджуваної проблеми, важливість її теоретичної розробки, актуальні соціальні запити та їх реалізація в умовах практики дошкільної освіти, потреби розвитку самої дитини зумовили вибір теми нашого дисертаційного дослідження – **“Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є плановою в структурі науково-дослідної роботи кафедри дошкільної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, виконана в межах апробації програми Міжнародного фонду “Відродження” і Всеукраїнського фонду “Крок за кроком”, затверджена радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 6 від 14.10.1998 р.).

Об'єкт дослідження — процес формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження — дидактичні й організаційні умови, які забезпечують формування пізнавальних інтересів старших дошкільників у навчально-ігровому середовищі.

Мета дослідження — теоретично обґрунтувати можливості розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі та виявити дидактичні й організаційні умови їх

ефективного формування.

Гіпотеза дослідження. Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі буде більш ефективним за умов здійснення навчально-виховного процесу, побудованого на врахуванні динамічної компонентної структури пізнавальних інтересів, забезпеченні створення навчально-ігрового середовища відповідно до інтересів дітей, наданні дошкільникам можливості реалізації права власного вибору центру діяльності.

Завдання дослідження:

- вивчити сучасний стан розробки проблеми формування пізнавальних інтересів у науковій, методичній літературі та педагогічній практиці;
- уточнити сутність поняття “пізнавальний інтерес” та динаміку розвитку його структурних компонентів у дітей старшого дошкільного віку;
- вивчити дидактичні й організаційні умови створення навчально-ігрового середовища та мотиви вибору дітьми власної діяльності в ньому;
- розробити методику формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі.

Методологічну та теоретичну основи дослідження складають філософські положення діалектики про розвиток і формування особистості, гносеології – про пізнання навколишнього світу, концепції детермінації й інтеграції – про визначення та єдність природних і соціальних мотивів людської поведінки, її потреб, категорію “інтересу”, синергетики – про системний підхід у вивченні навколишнього середовища; наукові положення психології про вікові та індивідуальні особливості розвитку дітей дошкільного віку, специфіку формування в них пізнавальних інтересів і їх структурних компонентів, про діяльність як спосіб самореалізації особистості; педагогіки – про організацію дидактичного розвивального середовища, засоби педагогічного впливу на виховання; положення основних державних документів у галузі дошкільного виховання та освіти.

У процесі дослідження використовувався комплекс методів. Серед теоретичних методів – аналіз літературних джерел; синтез, порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація наукової інформації, які застосовувалися на першому етапі роботи – при визначенні понятійного апарата дослідження, розробці методики формування пізнавальних інтересів дітей у навчально-ігровому середовищі; історико-логічний – під час вивчення теоретичних основ досліджуваної проблеми; моделювання – у процесі перевірки теоретичних положень реальною педагогічною практикою дошкільних закладів. Емпіричні – узагальнення передового педагогічного досвіду з проблеми формування пізнавальних інтересів у дошкільників,

спостереження, опитування (бесіди, анкетування), тестування, вивчення продуктів дитячої діяльності, експеримент – використовувались у ході проведення констатуючого, формуючого та контрольного етапів експериментальної роботи. Статистичний аналіз результатів проведеного дослідження здійснювався за допомогою методів кількісної обробки отриманих даних.

Експериментальна база. Дослідження проводилося на базі шкіл-садків першого ступеня “Берегиня” і “Славута” м. Києва та дошкільних закладів № 10 “Любавонька” і № 11 “Калинка” м. Переяслава-Хмельницького Київської області. Дослідженням було охоплено 165 дітей старшої та підготовчої до школи груп.

Організація дослідження.

На першому етапі (1996-1997 рр.) здійснювався теоретичний аналіз досліджуваної проблеми в зарубіжній та вітчизняній філософській, психолого-педагогічній літературі; формулювались об’єкт, предмет, мета, загальна гіпотеза і завдання дослідження, визначались його теоретичні засади та проектувалася методика констатуючого й формуючого експериментів.

На другому етапі (1997-1998 рр.) досліджувався стан роботи з питання формування пізнавальних інтересів та специфіка їх прояву в дітей старшого дошкільного віку в сучасній практиці дошкільної освіти. Визначалася мета, формулювалися завдання, розроблявся зміст, добиралися методи, організаційні форми і засоби формування пізнавальних інтересів старших дошкільників у навчально-ігровому середовищі. Здійснювалася первинна апробація запропонованої методики та вносилися корективи.

На третьому етапі (1998-2000 рр.) впроваджувалася методика, вивчалася ефективність її впливу на рівень сформованості пізнавальних інтересів дітей і реалізацію ними права вибору центру діяльності в навчально-ігровому середовищі. Порівнювався аналіз результатів констатуючого і контрольного експериментів. Формулювалися висновки. Структурно і стилістично оформлялася дисертаційна робота.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в інтеграції структурних компонентів пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку; репрезентації інваріантної моделі процесу формування пізнавальних інтересів у дошкільників в умовах розвитку сучасної дошкільної освіти; розробці методики формування пізнавальних інтересів дітей, яка передбачає єдність мети, завдань, змісту, методів, форм і засобів; обґрунтуванні дидактичних принципів, реалізація яких забезпечує підвищення рівня сформованості пізнавальних інтересів дітей.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується методологічним обґрунтуванням вихідних позицій; використанням комплексу взаємодоповнюючих методів у відповідності до предмета і завдань дослідження; системним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалів; підвищенням якісних показників рівня сформованості пізнавальних інтересів у дітей.

Наукове значення роботи полягає в доведенні необхідності:

- врахування динамічної компонентної структури пізнавальних інтересів у процесі їх поетапного формування (емоційного, інтелектуального, волевого з елементами творчого) в дітей дошкільного віку під час власного вибору ними центру активної діяльності навчально-ігрового середовища;
- створення навчально-ігрового середовища дошкільного закладу відповідно до інтересів дітей, з урахуванням його динамічності, тематичності, мобільності, дієвості, новизни, багатоаспектності, що спрямовані на розвиток у дітей пізнавальних потреб та інтересів і в кінцевому результаті — основ пізнавальної діяльності;
- надавання дітям можливостей реалізації власного вибору центру ігрової діяльності у створеному дидактичному середовищі, активізації навчально-ігрової діяльності шляхом включення мотивів, близьких і зрозумілих дітям (новизна навчального матеріалу, розв'язування пізнавальних завдань, зняття регламентації дитячої діяльності та ін.).

Практичне значення отриманих результатів. У дисертаційному дослідженні запропоноване оптимальне поєднання методів формування пізнавальних інтересів у дітей, відібрані організаційні форми, які сприяють формуванню пізнавальних інтересів дошкільників у навчально-ігровому середовищі, складено перелік засобів формування пізнавальних інтересів у ході надання дітям права вибору центру діяльності в середовищі дошкільного закладу. Розроблена методика формування пізнавальних інтересів у дітей може використовуватись у навчально-виховному процесі дошкільних закладів, вищих педагогічних навчальних закладів I-IV рівнів акредитації як навчальний матеріал до відповідних тем курсів “Дитяча психологія”, “Дошкільна педагогіка” та методик дошкільного навчання. Матеріали констатуючого і формуючого експериментів стануть у нагоді під час створення програм і методичних посібників для вихователів дитячих садків.

Впровадження методики дослідження здійснювалось у процесі експериментальної роботи з формування пізнавальних інтересів старших дошкільників у навчально-ігровому середовищі шкіл-садків першого ступеня “Берегиня” і “Славута” м. Києва (довідки № 17/3 від 28.04.2000 р., № 7 від

25.05.2000 р.), дошкільних закладах №№ 10, 11 “Любавонька”, “Калинка” м. Переяслава-Хмельницького (довідки № 36 від 12.04.2000 р., № 28 від 14.04.2000 р.), виступах на методичних об’єднаннях, семінарах-практикумах, (довідки № 23 від 04.05.2000 р. Всеукраїнського фонду “Крок за кроком” і № 60 від 17.04.2000 р. Переяслав-Хмельницького відділу освіти).

Матеріали дослідження використовуються в лекціях та практичних заняттях у процесі вивчення курсів “Дошкільна педагогіка” та “Історія педагогіки” студентами спеціальності 7.010101 – “Дошкільне виховання” Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту імені Г.С.Сковороди (довідка № 134 від 17.04.2000 р.).

Особистий внесок здобувача полягає: а) в структуризації етапності розвитку інтересів у дошкільному віці (цікавість – допитливість – інтерес); б) у розкритті динаміки розвитку пізнавального інтересу та специфіки його формування в дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі; в) у розробці моделі процесу формування пізнавальних інтересів, яка задовольняє й реалізує право вибору дитиною діяльності в навчально-ігровому середовищі; г) у написанні розділу “Пізнавальна активність” до програми “Крок за кроком в Україні”.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дослідження були предметом розгляду на засіданнях кафедри дошкільної педагогіки та звітних наукових конференціях викладачів Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова протягом 1996-2000 рр.; доповідалися на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних, науково-теоретичних конференціях, читаннях: “Навчально-виховний процес у вузі і школі та шляхи його розвитку і удосконалення” (Рівне, 1999), “Педагогічні ідеї А.С.Макаренка і сучасність: проблеми і перспективи” (Переяслав-Хмельницький, 1999), “Особистість і трансформаційні процеси у суспільстві. Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти” (Харків, 1999), “Психолого-педагогічні основи наступності й перспективності у навчально-виховній роботі між дошкільниками та першокласниками” (Дрогобич, 1999).

Публікації. Матеріали досліджуваної проблеми висвітлені в 11-ти авторських публікаціях: з них 7 — у наукових фахових виданнях, 4 — у матеріалах конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку літератури (278 найменувань), додатків. Текст дисертації викладений на 162 сторінках комп’ютерного набору, включаючи 16 таблиць, 6 схем, 3 протоколи, 2 діаграми. Додатки представлені на 35 сторінках і містять 3 таблиці, 7 протоколів, 8 графіків, 8 діаграм. Загальний обсяг дисертації – 216 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, наукове і практичне значення роботи, відображено особистий внесок здобувача, наведено дані про впровадження й апробацію отриманих результатів і про структуру роботи.

У першому розділі **“Теорія і практика формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку в діяльності за власним вибором”** визначаються психолого-педагогічні основи формування пізнавальних інтересів у старших дошкільників, розглядається проблема права вибору ними за інтересами навчально-ігрового середовища й діяльності в психолого-педагогічній літературі, здійснюється аналіз стану роботи з формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в практиці дошкільних закладів.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив виділити основні аспекти її дослідження: філософський (К.А.Гельвецій, П.А.Гольбах, Г.С.Сковорода, О.М.Новицький, С.С.Гогоцький, М.В.Гоголь, І.Я.Франко, Т.Г.Шевченко, П.Д.Юркевич), психологічний, педагогічний – дидактичний і методичний (Я.А.Коменський, Й.-Ф.Герbart, Дж.Дьюї, Е.Клапаред, Е.-Л.Торндайк).

Роль дитячих інтересів досліджували вітчизняні та російські педагоги: С.А.Ананьїн, П.П.Блонський, В.В.Зеньківський, П.Ф.Каптерев, Т.Г.Лубенець, О.П.Нечаєв, Л.В.Писарева, С.Ф.Русова, К.Д.Ушинський. К.Д.Ушинський розглядав інтерес як засіб успішного навчання дітей. С.Ф.Русова зазначала, що принципово важливою ознакою навчально-виховного процесу дитячого садка має бути виховання в дітей стійкого інтересу до довкілля. С.Т.Шацький зауважував, що для дитини важливо з цікавістю здобувати знання. У 40-х роках ХХ ст. з'явилися дослідження, де інтерес розглядався як мотив людської діяльності (Л.А.Гордон).

Новаторською педагогікою В.О.Сухомлинського встановлено взаємозв'язок між інтересами, навколишнім середовищем і пізнавальною діяльністю, які сприяють розвитку особистості дитини дошкільного віку. Г.С.Костюк, Г.І.Щукіна визначали інтерес як пізнавальне ставлення до оточення. Інтелектуально-емоційний характер інтересу підкреслив С.Л.Рубінштейн.

Значна частина наукових розробок з даної проблеми присвячена вивченню питання формування пізнавальних інтересів як основи у здобутті знань (Л.В.Маневцова, Н.К.Постнікова, М.М.Подд'яков). Принципово важливим є формування пізнавальних інтересів як ознаки готовності дитини до шкільного навчання (Г.О.Люблінська, Н.Г.Морозова, Л.С.Славіна).

Узагальнення даних психолого-педагогічних досліджень з проблеми формування пізнавальних інтересів дало підстави визначити вихідне концептуальне положення – розуміння нами інтересу як вибіркового емоційно-пізнавального ставлення особистості до людей, предметів, явищ, подій навколишньої дійсності, а також до певних видів діяльності, які мають для неї життєве значення. Інтерес, який ґрунтується на пошуковій діяльності, належить до пізнавального.

Пізнавальний інтерес у нашому дослідженні трактується на основі визначення Г.І.Щукіної, згідно з яким виділено його емоційну забарвленість, інтелектуальну спрямованість, вольові дії. Критеріями пізнавального інтересу виступили емоційні реакції дитини та її ставлення до оточення, розвиток розумових дій, якість знань, умінь та навичок, їх словесна оформленість, рівень і характер розвитку вольових якостей.

Аналіз наукової літератури з проблеми формування пізнавальних інтересів дозволив з'ясувати стадії їх розвитку. Дослідження в цій сфері (В.К.Котирло, М.М.Марусинець, Л.М.Проколієнко) дають змогу встановити рівні розвитку пізнавальної потреби як мотивації пізнавальних інтересів: цікавість, допитливість, інтерес.

Формуючись і розвиваючись, пізнавальний інтерес проходить ряд етапів: перший – пізнавальний інтерес має споглядальний характер, переважає емоційний компонент, завдання вихователя – викликати інтерес, зацікавити дитину; другий – пізнавальний інтерес має оцінювальний характер, переважає інтелектуальний компонент, завдання вихователя – розширювати обсяг інформації; третій – пізнавальний інтерес має дієвий характер, переважає вольовий компонент, завдання вихователя – розвивати свідоме ставлення до пізнання. Названі етапи варто враховувати в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Виходячи саме з такої характеристики пізнавального інтересу, ми проводили власне дослідження.

Формування пізнавальних інтересів може здійснюватись успішно за умови чіткого знання актуального рівня розвитку дітей. Доведено (Н.Г.Морозова, Б.Мухацька, П.І.Размислов, Г.І.Щукіна), що пізнавальні інтереси виникають і закріплюються залежно від певних умов, які необхідно забезпечити, організовуючи діяльність дітей (П.Я.Гальперін, Д.Б.Ельконін, О.В.Запорожець, Г.С.Костюк, О.М.Леонтьєв, Д.Ф.Ніколенко, М.М.Подд'яков, С.Л.Рубінштейн). Як інтегровану особистісну якість пізнавальний інтерес доцільно розвивати і формувати за системним підходом щодо взаємодії педагогічних впливів на мотиваційне поле особистості через відповідну організацію навчально-ігрового середовища і надання дітям права вибору видів діяльності в ньому.

У розділі аналізується зміст навчально-ігрового середовища в процесі формування пізнавальних інтересів дошкільників. На компоненти розвивального середовища для дітей дошкільного віку вказували О.Декролі, М.Монтессорі. Про створення “активного соціального середовища” зазначалося на перших Всеросійських з’їздах працівників дошкільного виховання (1919, 1921 рр.), а також у працях педагогів 30-40-х рр. ХХ ст. Значний внесок у розробку цього питання зробили С.Ф.Русова, В.Чередниченко, О.Дорошенко, Л.К.Шлегер, Є.І.Тихеева, А.І.Гендрихівська та ін. У дослідженнях сучасних учених (Л.В.Артемова, С.Л.Новосьолова, М.М.Подд’яков) наголошується, що навколишнє середовище має відповідати структурі когнітивної сфери дитини. У них доводиться, що діяльність дитини дошкільного віку постійно змінюється, тому розвивальне середовище є джерелом її збагачення, зокрема, змісту, форм організації тощо. У навчально-ігровому середовищі здійснюється розвиток інтересів дитини, орієнтованих на зовнішні об’єкти, усвідомлення нею свого “Я”, своїх потреб, можливостей їх самореалізації саме завдяки праву вибору діяльності в ньому.

Таким чином, щоб дитина могла самовиявитися, самореалізуватися і самоствердитися, необхідно створити таке навчально-ігрове середовище, котре сприятиме задоволенню її потреб у пізнанні навколишньої дійсності. А це, в свою чергу, забезпечить розвиток пізнавальних інтересів, відповідно до яких дитина обиратиме за власним бажанням улюблений вид діяльності.

Проблема організації навчально-ігрового середовища розкривається в програмі “Дитина” (К., 1993). Проаналізувавши її та експериментальну програму “Крок за кроком” (К., 1996), нами було з’ясовано, що за програмою “Дитина” діяльність дітей за власним вибором має місце лише у вільний від занять час. Програма “Крок за кроком” реалізує ідею вибору дитиною навчально-ігрового середовища під час спільних та індивідуальних занять, де задовольняються потреби й інтереси кожного вихованця. Співпраця з батьками дозволяє індивідуально займатися з дітьми в центрах активної діяльності протягом дня. Отже, дана програма забезпечує сприятливі умови для формування пізнавальних інтересів дітей, надаючи їм реально право власного вибору бажаного навчально-ігрового середовища.

На основі проведеного аналізу й узагальнення основних положень названих програм обґрунтована можливість формування пізнавальних інтересів старших дошкільників у навчально-ігровому середовищі під час самостійного вибору ними виду діяльності. Виходячи з вищесказаного, а також з мети, гіпотези й поставлених завдань, визначено основні напрями, методи і прийоми емпіричного дослідження.

Констатуючий експеримент був спрямований на виявлення рівня

розвитку пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку і визначення залежності даного процесу від практики роботи дошкільних закладів. Програма констатуючого експерименту складалася з двох етапів і передбачала розв'язання відповідних завдань. На першому етапі вивчалася наявне навчально-ігрове середовище, в якому перебувають діти. На другому – визначали рівень сформованості пізнавальних інтересів кожної дитини. В основу методики констатуючого експерименту було покладено аналіз соціального оточення дитини, з якого можна дізнатися, що породжує її інтереси, звідки вона отримує інформацію. У ньому мають місце власні інтереси дитини і ті, що сформовані сім'єю та соціально-предметним середовищем. Ми з'ясували, що дитину найбільше цікавить її близьке оточення, яке і є первинним джерелом її інтересів. Виходячи з цього, в дослідженні була розроблена методика визначення рівня сформованості пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку.

При проведенні констатуючого експерименту використані такі методи: спостереження і аналіз різних видів діяльності дітей, індивідуальні бесіди та індивідуальні ігрові завдання з ними, аналіз результатів їх продуктивної діяльності, критеріально-орієнтовні тести – КОРТ (О.Г.Брежнева, К.Й.Щербакова), опитування та анкетування вихователів, аналіз педагогічної документації, бесіди з батьками та анкетування. Цей комплекс методів дав можливість визначити вплив традиційної методики навчання та виховання (контрольні групи – КГ) і експериментальної за програмою “Крок за кроком” (експериментальні групи – ЕГ), що проводилася з дітьми 6-го року життя, на формування в них пізнавальних інтересів у навчально-ігровому середовищі.

Дослідженням було встановлено, що в групах, які працюють за програмою “Крок за кроком”, навчально-ігрове середовище сприяє задоволенню інтересів дітей у центрах діяльності, здійсненню старшими дошкільниками права вибору діяльності, використанню різноманітних матеріалів, забезпечує вплив, орієнтований на особистість дитини. Ним передбачено організацію пошукової діяльності для самостійного знаходження дітьми способів розв'язання завдань, що розвиває в них здатність враховувати систему умов, бачити між ними зв'язок.

Обстеження дітей ми здійснювали за КОРТ. Виходячи з компонентної структури пізнавального інтересу було визначено рівень їх сформованості (емоційний – характеристика мотивації вибору, інтелектуальний – шкала дій і вербальна шкала, вольовий – характеристика поведінки дітей). КОРТ містить 16 завдань. Кожне з них мало вищий бал – 3, максимальна кількість балів – 48. На основі здобутих даних в експериментальних і контрольних групах, здійснено розподіл дітей за чотирма рівнями сформованості

пізнавальних інтересів (див. Таблицю 1).

Таблиця 1.

Розподіл дітей за рівнями сформованості пізнавальних інтересів
(за даними констатуючого експерименту)

Рівні пізнавальних інтересів (у балах)	Контрольна група, %	Експериментальна група, %
Високий (48 — 41)	18	28
Достатній (40 — 32)	34	38
Середній (31 — 23)	32	24
Низький (22 і нижче)	16	10

Констатуючим експериментом встановлено, що старші дошкільники по-різному реалізують свої інтереси в діяльності за власним вибором. Вищі показники були виявлені в дітей ЕГ, де можливість вибору закладена в усіх без винятку центрах активної діяльності. Діти КГ мали нижчі показники, оскільки, не здійснюючи вибору, вони проявляли незначний інтерес до довкілля. Кількісний та якісний аналіз результатів дав змогу зробити висновки: 28% дітей ЕГ і 18% КГ (високий рівень) швидко реагують на пізнавальну ситуацію, емоційні реакції пізнавального інтересу пов'язані з радістю. У них спостерігається пізнавальна мотивація поведінки. Вони з бажанням діють у навчально-ігровому середовищі, самостійно справляються з більшістю посильних завдань, долають труднощі, здійснюють самооцінку й самоаналіз, реалізують право вибору. Ці діти мають високий рівень розвитку навчальних умінь і вольових якостей, їх інтереси глибокі й різнобічні. 38% дітей ЕГ і 34% КГ (достатній рівень) проявляють інтерес до завдань, володіють практичними операціями, можуть робити умовиводи, деколи потребують підказки дорослого, додаткових пояснень. Самостійність і впевненість розвинуті в них недостатньо. У 24% дітей ЕГ і 32% КГ (середній рівень) інтерес поверховий, іноді – відсутній. Вони часом діють хаотично, нечітко дотримуються інструкції, припускаються помилок, що перешкоджає розвитку вольових якостей. Відчуття задоволення від виконаного завдання не залежить від рівня самостійності. 10% дітей ЕГ і 16% КГ (низький рівень) проявляють пасивність у різних видах діяльності, не виявляють інтересу й емоційних реакцій. Знання їх безсистемні, цікавість не переростає в допитливість. Ці діти не самостійні у вирішенні завдань.

Таким чином, у дослідженні було встановлено, що розвиток пізнавальних інтересів дітей залежить від умінь вихователя забезпечувати дидактичні й організаційні умови в навчально-ігровому середовищі. Результати констатуючого експерименту переконливо доводять необхідність розробки й апробації методики формування пізнавальних інтересів старших дошкільників у навчально-ігровому середовищі, яка базується на

забезпеченні змісту розвивального довілля, активній пізнавальній діяльності дітей на основі використання організаційних методів, форм і засобів роботи для розвитку й стимулювання структурних компонентів пізнавальних інтересів, врахуванні індивідуальності кожного вихованця та наданні йому права власного вибору в створеному середовищі дошкільного закладу. Матеріали констатуючого експерименту послужили основою для розробки методики формуючого експерименту.

У другому розділі **“Методика та особливості формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі”** обґрунтовано способи створення умов для самостійного вибору дітьми бажаної діяльності відповідно до їх пізнавальних інтересів, розкрито хід експериментальної роботи з формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в обраному ними навчально-ігровому середовищі, проаналізовано результати і дано оцінку ефективності розробленої методики.

Формуючий експеримент здійснювався в 3 етапи і мав на меті перевірити розроблену методику формування пізнавальних інтересів у старших дошкільників. Перший (підготовчий) етап передбачав створення навчально-ігрового середовища, яке б сприяло реалізації права вибору дітьми діяльності й формуванню пізнавальних інтересів; розробку варіантів поєднання різних методів навчання з метою підвищення рівня знань дошкільників і формування на цій основі пізнавальних інтересів; підготовку вихователів до втілення моделі навчально-виховного процесу, в основі якої – надавання дітям старшого дошкільного віку права вибору діяльності; співпрацю з батьками, спрямовану на формування пізнавальних інтересів у дітей. На другому (основному) етапі відбувалась апробація експериментальної моделі формування пізнавальних інтересів у старших дошкільників. Перша її складова – емоційний компонент, друга – інтелектуальний і, частково, вольовий компоненти пізнавального інтересу. На третьому (заклучному) етапі формуючого експерименту, який розглядаємо як застосування здобутих дітьми знань, умінь і навичок, здійснювалось формування вольового з елементами творчого компонента пізнавальних інтересів.

Для формування пізнавальних інтересів і їх структурних компонентів облаштували всі центри діяльності навчально-ігрового середовища, сприяючи тому, щоб це середовище було інформативним, тематичним, динамічним, мобільним і варіативним, здатним задовольняти потреби дошкільників у новизні.

Програма формуючого експерименту подана у таблиці 2.

Таблиця 2.

Методика формування пізнавальних інтересів

Етапи розвитку пізнавального інтересу	Завдання	Засоби впливу на процес формування пізнавального інтересу	Вміння, які характеризують рівень сформованості пізнавальних інтересів
1 Емоційний	1. Викликати позитивні емоційні реакції на пізнавальні ситуації. 2. Підтримувати бажання виконувати завдання. 3. Вчити співпрацювати з ровесниками.	Ситуації зацікавлення, дидактичні ігри, ситуації успіху, ситуації аперцепції (звернення до життєвого досвіду дітей), показ, пояснення, досліди, запитання-доведення, проблемні запитання, ігри-головоломки, сюжетно-рольові ігри, вправи.	Діти швидко реагують на пізнавальну ситуацію (поява нового матеріалу, словесне запрошення дорослого зайнятися цікавою справою), відразу приступають до пошукових дій, проявляють почуття задоволення, цікавості до предметів.
2 Інтелектуальний	1. Активізувати мислення, пам'ять, уяву дітей. 2. Мобілізувати увагу. 3. Вчити аналізувати ситуацію. 4. Розвивати інтелектуальну спрямованість дій. 5. Вправляти у словесному позначенні власних дій.	Дидактичні, розвиваючі ігри, досліди, вправи, пошук, навідні запитання, проблемні запитання, запитання-докази, ігри-кросворди, сюжетно-рольові ігри, діалог, ситуації пізнавальних утруднень, обстеження, показ, пояснення, ситуації несподіванки, сюрпризності, спостереження, метод навмисної помилки.	Розуміють і приймають завдання, спостерігають явища, досліджують їх, орієнтуються на результат діяльності, усвідомлюють причинно-наслідкові зв'язки. Сприйнятливі до нових знань, прагнуть до успіху, здійснюють самоконтроль. Відразу приступають до пошукових дій, вміють пояснити спосіб їх виконання.
3 Вольовий з елементами творчого	1. Розвивати самостійність і творчість. 2. Розвивати ініціативність і активність. 3. Розвивати наполегливість, здатність долати труднощі.	Піктограми, малюнки-ситуації, сюжетно-рольові ігри, ігри-головоломки, показ, пояснення, допомога, приклад, підказка, спільна відповідь, вправи, пізнавальні завдання, ситуації успіху, зацікавлення.	Висока працездатність, вольові якості мають чітко виражений характер. Діти не відмовляються від виконання складних завдань, доводять розпочату справу до завершення.

Було встановлено, що на формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники, а саме: зміст навчального матеріалу в програмно-ігровому середовищі; функціональний зміст пізнавальної діяльності дошкільників: форми, методи і засоби організації діяльності; статус дитини в структурі особистих взаємин у товаристві однолітків, її становище в системі взаємин у сім'ї, особистість педагога; потреба дитини в пізнанні, діяльності, спілкуванні, самоствердженні, самореалізації.

Здійснення індивідуально-диференційованого підходу до діяльності дітей за їх власним бажанням у центрах навчально-ігрового середовища, пряме й опосередковане керівництво нею з боку вихователя дали змогу забезпечити не лише підтримання інтересу, а й виконання дітьми пізнавальних завдань на основі використання різноманітних методів, які ефективно вплинули на формування всіх компонентів пізнавальних інтересів.

Формування пізнавальних інтересів ґрунтувалося на змісті навчально-ігрового середовища; активності дитини в здобутті інформації; доцільному поєднанні елементів відомого й невідомого; забезпеченні оптимального використання вправ репродуктивного, інтерпретивного і творчого спрямування; виявленні нею ініціативи, самостійності й творчості; активізації та стимулюванні розумових і вольових зусиль під час розв'язання завдань; різних варіантах пізнавального пошуку в створеному довкіллі; знятті регламентації з дитячої діяльності й демократичному підході щодо її організації.

Результативність розробленої методики перевірялася за сформованістю в дітей виділених у дослідженні вмінь, які характеризують рівень розвитку їх пізнавальних інтересів. Позитивні зміни зафіксовано в розвитку емоційного (в ЕГ зріс на 16%, у КГ – на 8%), інтелектуального (в ЕГ зріс на 20%, у КГ – на 6%) і вольового (в ЕГ зріс на 18%, у КГ – на 4%) компонентів пізнавальних інтересів старших дошкільників. Порівняльний аналіз показників у КГ та ЕГ представлений у таблиці 3.

Таблиця 3.

Розподіл дітей за рівнями сформованості пізнавальних інтересів
(після проведення експериментальної роботи, контрольний експеримент)

Група Рівні	Високий, %	Достатній, %	Всього, %	Середній, %	Низький, %	Всього, %
КГ	20	38	58	32	10	42
ЕГ	38	46	84	16	—	16

Діагностовано кількісні та якісні зміни у формуванні пізнавальних інтересів, що свідчить про ефективність застосованої методики. Формуючий

експеримент сприяв збільшенню кількості дітей з високим і достатнім рівнями сформованості пізнавальних інтересів: в ЕГ зросло на 18% , у КГ – на 6% (у порівнянні з даними констатуючого експерименту).

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретико-експериментального дослідження проблеми формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі, мета якого досягнута, робоча гіпотеза підтверджена і поставлені завдання вирішені, дає підстави зробити наступні **висновки** та окреслити перспективи подальшого вивчення даного питання.

- Аналіз теоретичного, методичного матеріалу, а також численних психолого-педагогічних досліджень дозволив об'єднати різні тлумачення поняття пізнавального інтересу і виробити єдиний структурний підхід з урахуванням динаміки розвитку емоційного, інтелектуального, вольового з елементами творчого компонентів для дослідження його формування в дітей старшого дошкільного віку.

- Формування пізнавальних інтересів у старших дошкільників характеризується своєрідністю їх прояву. Вони стимулюють прагнення дитини дізнатися про довкілля, що віддзеркалюється під час її діяльності за власним вибором в емоціях, запитаннях і діях у навчально-ігровому середовищі, де вона поглиблює й розширює свої пізнавальні інтереси.

- Доцільно, щоб діти могли самостійно, за власним бажанням обирати певну діяльність, у ході якої здійснюватимуть пошук, експериментуватимуть, вирішуватимуть проблеми, пізнавальні завдання. Це забезпечує задоволення природних потреб дитини і впливає на формування особистості, визначає ставлення до навколишнього світу, який пізнається, сприяє її самореалізації, самоствердженню.

- Експериментальне дослідження показало, що важливим чинником формування пізнавальних інтересів є створення центрів комплексного, варіативного, тематичного, мобільного, дієвого навчально-ігрового середовища, яке має тенденції до розвитку й розширення інтересів дітей. На основі аналізу причин та особливостей вибору дошкільниками навчально-ігрового середовища розроблені вимоги до його організації, що передбачає дотримання певних умов та засобів: зміна видів діяльності; новизна матеріалу, його інформативність та емоційність; проблемні ситуації, оптимальне співвідношення різних видів завдань; свобода вибору; демократична організація діяльності, оцінювання її з позиції партнерства, успіху. Вільний вибір діяльності в навчально-ігровому довкіллі сприяє усвідомленню дітьми старшого дошкільного віку мети, умов її досягнення,

прагненню до кінцевого результату, здатності долати труднощі.

- У дослідженні основними методами формування пізнавальних інтересів дітей були виділені й апробовані в різному поєднанні словесні, наочні, практичні та ігрові. Використання окремих методів і їх поєднання залежали від мети, змісту завдання формування пізнавальних інтересів. Для розвитку емоційного компоненту варто активно застосовувати ігрові методи. Інтелектуальний компонент формується за умов поєднання всіх чотирьох груп методів. Пріоритетними методами стимулювання вольового компонента, як засвідчили результати дослідження, є поєднання практичних та ігрових методів.

- Розроблена нами методика процесу формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасної практики дошкільної освіти базується на інтеграції структури і динаміки розвитку їх пізнавальних інтересів. Відпрацьована модель навчально-виховного процесу, побудованого на демократичних засадах, передбачає здійснення індивідуального підходу до дітей, врахування потреб, запитів, бажань, інтересів і можливостей кожного вихованця.

- Вивчення впливу розробленої методики формування пізнавальних інтересів старших дошкільників у навчально-ігровому середовищі засвідчило її загальну ефективність. Оптимальне поєднання методів, організаційних форм і засобів стимулювання й розвитку пізнавальних інтересів сприяли мотивації самостійного вибору дітьми діяльності в організованому дидактичному середовищі та реалізації ними власного “Я”, на що й націлені положення основних державних документів з питань виховання і навчання дітей дошкільного віку.

- У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування пізнавальних інтересів, що виявляється в наданні старшим дошкільникам права власного вибору активної діяльності в навчально-ігровому середовищі. Дослідженням встановлено, що сформований пізнавальний інтерес – ознака готовності дитини до школи, тому він має бути основою системи навчально-виховної роботи в період підготовки до шкільного навчання і майбутнього життя в новому демократичному суспільстві.

Проведене дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми. Перспективи подальшого наукового пошуку можливі в екстраполяції висновків даної роботи на інші вікові групи з урахуванням особливостей індивідуального розвитку дітей. На часі – дослідження проблем наступності в питанні формування пізнавальних інтересів дошкільників і молодших школярів.

Основний зміст роботи відображено в таких публікаціях:

1. Лохвицька Л.В. Розвиток особистісних інтересів дітей дошкільного віку в умовах навчально-ігрового середовища // Наукові записки: Зб. наук. стат. НПУ ім. М.П.Драгоманова / Укл. П.В.Дмитренко та ін. – К.: НПУ, 1998. – Вип. 4. – С. 62-67.
2. Лохвицька Л.В. Право вибору дітьми дошкільного віку діяльності за інтересами в навчально-ігровому середовищі дитячого виховного закладу // Наука і сучасність: Зб. наук. пр. НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: ІЗМН, 1998. – Ч. 3. – С. 107-111.
3. Лохвицька Л.В. Значення організації навчально-ігрового середовища дошкільного закладу для самореалізації особистості дитини // Соціалізація особистості: Зб. наук. пр. – К.: НПУ, 1999. – Вип. 1. – С. 162-167.
4. Лохвицька Л.В. Вплив творчого керівництва вихователя на процес формування у дітей пізнавальних інтересів // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. пр. / Ред. кол. Н.В.Гузій (відп. ред.) та ін. – К.: НПУ, 1999. – Вип. 2. – С. 359-362.
5. Лохвицька Л.В. Організація навчально-ігрового довкілля як фактору пізнавального розвитку дошкільника // Наука і сучасність: Зб. наук. пр. НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 2000. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 112-122.
6. Лохвицька Л.В. Формування пізнавальних інтересів у навчально-ігровому середовищі // Дошкільне виховання. – 1999. – № 10. – С. 8-10.
7. Лохвицкая Л.В. Социализация личности ребенка дошкольного возраста в процессе формирования познавательных интересов и реализации права выбора // Особистість і трансформаційні процеси у суспільстві. Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти. Матеріали 3-х Харківських Міжнародних психологічних читань. Вісник Харківського державного університету: Зб. наук. пр. – Х., 1999. – № 439. – Ч. 3. – С. 95-99.
8. Лохвицька Л.В. Співпраця з родинами: сучасна практика дошкільного виховання й педагогічний доробок А.С.Макаренка // Педагогічні ідеї А.С.Макаренка і сучасність: проблеми і перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. – Переяслав-Хмельницький, 1999. – С. 130-134.
9. Лохвицька Л.В. Шляхи педагогічного впливу на формування пізнавальних інтересів дошкільників // Навчально-виховний процес у вузі і школі та шляхи його розвитку і удосконалення. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Рівне, 1999. – Ч. 2. – С. 73-77.
10. Лохвицька Л.В. Єдність підходів у формуванні пізнавальних інтересів дітей: родина – дошкільний заклад – школа // Психолого-педагогічні основи наступності й перспективності у навчально-виховній роботі між

дошкільниками та першокласниками. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дрогобич, 1999. – С. 28-29.

11. Lohvytskaya L.V. Preschool age children's cognitive interests forming: importance and perspectives of development // Quality in early childhood education. How does early education lead to life-long learning? – 9-th European conference (EECERA Conference). – Helsinki (Finland). – 1999. – IV 5 D. – P. 63-64.

Лохвицька Л.В. Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2000.

Дослідженням обґрунтовано концепцію формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі. Представлено матеріали експериментального вивчення процесу формування пізнавальних інтересів дітей. Апробована методика формування структурних компонентів пізнавальних інтересів у навчально-ігровому середовищі. Визначено зміст організації розвивального середовища для формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку. Розглянуто систему реалізації власного “Я” особистості дошкільника під час вибору діяльності в навчально-ігровому середовищі, де задовольняється потреба в пізнанні, яка переростає у стійкий пізнавальний інтерес.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, компоненти пізнавального інтересу, потреба, особистість, діти старшого дошкільного віку, право вибору, діяльність, самореалізація, навчально-ігрове середовище.

Лохвицкая Л.В. Формирование познавательных интересов детей старшего дошкольного возраста в учебно-игровой среде. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2000.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования познавательных интересов детей в учебно-игровой среде дошкольного учреждения.

В работе освещены история и современное состояние данного вопроса, определены и научно обоснованы пути его решения. Представлена концепция формирования познавательных интересов детей старшего дошкольного возраста как обязательной составляющей системы учебно-воспитательного процесса детского сада и подготовки детей к обучению в школе. Исследуются условия и методы педагогического воздействия на

процесс формирования познавательных интересов детей старшего дошкольного возраста. Выполнена комплексная система заданий: проведён анализ трактовки понятия “познавательный интерес” в отечественной и зарубежной литературе, определена его структура; раскрыты особенности выбора детьми деятельности и их самореализация в учебно-игровой среде; апробированы условия и средства её организации; разработана методика формирования познавательных интересов детей в центрах активной деятельности учебно-игровой среды.

На основании анализа психолого-педагогической литературы, соответствующих научных исследований по рассматриваемой проблеме, сделан ретроспективный обзор, который дал возможность сформулировать вывод о разных подходах к изучаемому вопросу, выделить основные аспекты его исследования: философский, психологический, педагогический (дидактический и методический). Показана взаимосвязь понятий: познавательная потребность, интерес, активность, деятельность. Дана качественная характеристика развития интереса в старшем дошкольном возрасте. Установлена связь выбора и интереса дошкольника.

В диссертационном исследовании представлены материалы экспериментального изучения, в которых рассматривается поэтапный процесс формирования компонентов познавательных интересов детей. Установлено, что познавательные интересы в дошкольном возрасте своеобразны и имеют особенности развития. Это дало основание уточнить место эмоционального, интеллектуального и волевого с элементами творческого компонентов в структуре познавательных интересов, этапность их формирования у детей и задания для воспитателей и родителей.

Определены содержание организации развивающей среды для формирования познавательных интересов у детей старшего дошкольного возраста и её составные части. Раскрыта система реализации ребёнком-дошкольником собственного “Я” во время выбора им деятельности в учебно-игровой среде, где удовлетворяется потребность в познании, которая перерастает в стойкий познавательный интерес.

Теоретически и практически доказана эффективность предложенной методики (проведена её апробация), которая основывается на сочетании словесных, наглядных, практических и игровых методов, обеспечивающих формирование у детей познавательных интересов и дающих им возможность осуществлять право выбора деятельности, активно самореализовываться их личности в учебно-игровой среде дошкольного учреждения. На основе анализа причин и особенностей выбора детьми учебно-игровой среды, способствующей развитию личности дошкольника, разработаны требования,

условия и средства её организации.

Результаты формирующего эксперимента показали, что важным условием процесса формирования познавательных интересов старших дошкольников является обеспечение учебно-игровой среды необходимыми структурными элементами и комплексное использование её для организации деятельности детей по их собственному выбору. Детям старшего дошкольного возраста доступно самостоятельно выбирать определенную деятельность. Такой выбор деятельности в центрах учебно-игровой среды способствует удовлетворению природных потребностей ребёнка и воздействует на формирование его личности, выявляет отношение к окружающей действительности, которая познаётся, расширяет круг интересов, способствует самовыражению.

Исследование показало, что эффективность формирования компонентов познавательных интересов детей повышается в условиях реализации ими права выбора деятельности в учебно-игровой среде дошкольного учреждения. Аргументированы основные результаты проведённой работы и обоснованы перспективы дальнейшего её изучения.

Ключевые слова: познавательный интерес, компоненты познавательного интереса, потребность, личность, дети старшего дошкольного возраста, право выбора, деятельность, самореализация, учебно-игровая среда.

Lohvytska L.V. Forming of Cognitive Interests of Senior Preschool Children in Playing and Educational Environment. – The typescript.

The dissertation is presented to acquire Candidate Degree in Pedagogic. Speciality 13.00.08 – Preschool Pedagogic. – M. P. Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2000.

The conception of forming of children's cognitive interests as a necessary component of the training process for preschool institutions and preparing the children for school study are grounded in the research. The author presents the results of the experimental study of means to form children's cognitive interests. Forming methods of cognitive interests components are time-tested. The contents of the organization of the developing training for the senior preschool children's educational forming processes is defined. The author investigates the system of the preschool child's realization of his/her own nature while choosing the activity in the playing and educational environment, where the cognitive need is realized. It has a tendency to transform into a stable cognitive interest.

Key words: cognitive interest, components of cognitive interest, need, individual, senior children of preschool age, right to choose, activity, self-actualization, playing and educational environment.